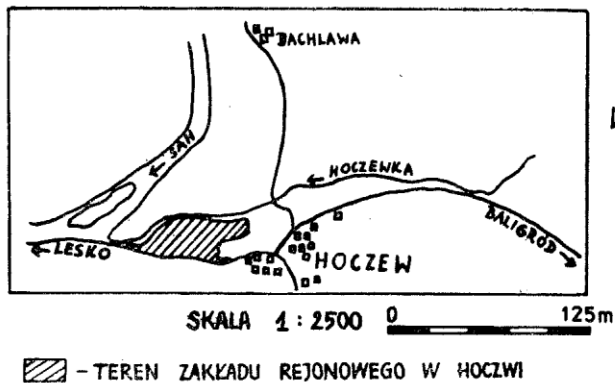

Badania wykopaliskowe na wielokulturowej osadzie w Hoczwi, gm. Lesko

Stanowisko zlokalizowane jest na lewym brzegu Hoczewki (około 60 m od rzeczki), po lewej stronie szosy z Leska do Baligrodu, na terenie bazy Zakładu Rejonowego w Hoczwi Wojewódzkiej Spółdzielni Budownictwa Wiejskiego w Krośnie z siedzibą w Jaśle (ryc. 1). Odkrywcą był Zdzisław Pękalski, nauczyciel miejscowej Szkoły Podstawowej. W wykopie fundamentowym pod budynek kotłowni znalazł fragment ceramiki wczesnośredniowiecznej, tkwiący w warstwie bardzo ciemnej ziemi ze śladami spaleniźny.

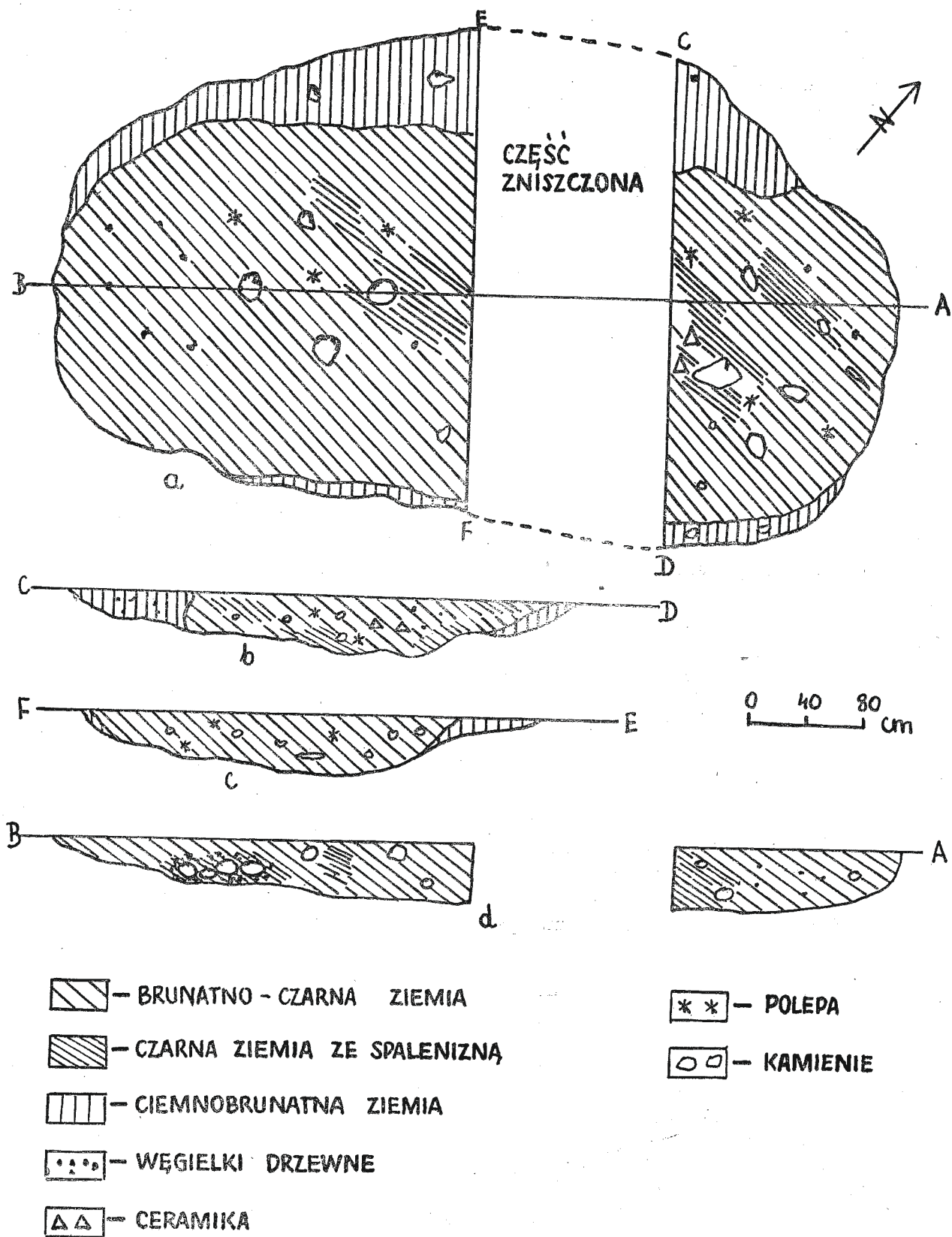

Ryc. 1. Hoczew, gm. Lesko. Plan sytuacyjny stanowiska

Ratownicze badania wykopaliskowe były prowadzone przez Muzeum Historyczne w Sano-ku, a finansowane przez WSBW w Krośnie. Pracami badawczymi objęto jedynie powierzchnię

przeznaczoną pod zabudowę. Część terenu z za- legającą warstwą kulturową została zniszczo- na podczas prac ziemnych. W wykopach funda- mentowych sporządzono dokumentację rysunko- wą, pozostałą część obejmującą 100 m² przeba- dano systemem arowym. Prawie na całej prze- badanej powierzchni stwierdzono na głębokości 20—30 cm warstwę kulturową o miąższości naj- większej do 60 cm. Tworzyła ją glinasto-piasz- czysta, ciemnobrunatna ziemia ze śladami wę- gielków, miejscami bardzo sypka i porowata z drobnymi kamieniami i śladami ceglastej lub ciemnobrunatnej polepy. Pod warstwą kulturo- wą wystąpiła żółto-rdzawa glina z dużą ilością kamieni i żwiru rzeczno- go (prawdopodobnie staro- rzecze Hoczewki lub Sanu).

Na przebadanym terenie wystąpiła tylko jed- na jama, owalna w planie i nieckowata w prze- krojach pionowych. Posiadała wymiary 5,9×3,5 m i była częściowo zniszczona wykopem (tabl. I, a-d). Wypełnisko jamy stanowiła czarna, miej- scami bardzo zbita ziemia, ciemnobrunatna je- dynie w partii zewnętrznej lecz wyraźnie odcie- nająca się od warstwy kulturowej. W wypełnis- ku jamy stwierdzono bardzo dużą ilość przepa- lonych kamieni, drobne węgielki drzewne, ślady ciemnobrunatnej, prawie czarnej polepy. Na głę- bokości 70 cm, w części zachodniej obiektu od- słonięto skupisko dość dużych, płaskich, silnie przepalonych kamieni w otoczeniu bardzo czar- nej ziemi, z dużą ilością węgielków drzewnych.

TABL. I. Hoczew, gm. Lesko. Jama nr 1. Plan (a) i profile (b-d) jamy.

Na głębokości 80 cm pojawiło się dno jamy. Kształt i dość pokaźne wymiary pozwalają sądzić, że była to półziemianka, a ułożone regularnie na dnie kamienie — paleniskiem. Liczne ślady spaleniżny świadczą o spłonięciu konstrukcji.

MATERIAŁ ZABYTKOWY

Oprócz licznego materiału nowożytnego, szczególnie XVI-wiecznego (są to tereny podworskie) wystąpiły fragmenty naczyń pochodzące z okresów wcześniejszych. Stosunkowo niewielka ilość tej ceramiki, niekiedy zachowanej w drobnych ułamkach, nie daje możliwości odtworzenia kształtów i wielkości naczyń, a tylko zrekonstruowania poszczególnych partii. Podstawą do wyróżnienia typów naczyń był sposób przygotowania surowca do ich produkcji i jeśli to było czytelne, technika wykonania.

Grupa I: Zaliczono do niej naczynia grubościennie i dość duże, o jednolitej, prawie czarnej barwie. Były one lepiące ręcznie, dość prymitywnie, z gliny schudzonej dużą ilością piasku o bardzo grubych ziarnach, niekiedy z dodatkiem małych kamyczków. Na przełomach czytelne są ślady zlepienia taśm, a w partiach przykrawędnych ślady słabego obtaczania. Dna tych naczyń nie zachowały się, a górne partie posiadają profil bardzo słabo wygiętej litery „S”. Szyjki są bardzo krótkie, brzegi wychylone na zewnątrz i zakończone zwężoną nieco i na ściętą lub lekko zaokrągloną krawędzią (tabl. II, a—c). Wszystkie fragmenty zachowanych egzemplarzy były zdobione cienkimi, nieregularnymi liniami poziomymi lub linią falistą o płytkich łukach i niezbyt regularnym rysunku. Na 2 fragmentach w górnej partii brzuśca, na linii ornamentu, zachowały się otwory, przez które zapewne przewlekany był sznur do zawieszania naczynia (tabl. II, b).

Naczynia tego typu cechami surowca i techniką wykonania nawiązują do grupy II naczyń z osady w Lesku¹, typu II naczyń z Bachorza² i do typu II ceramiki wyróżnionego przez A. Żakiego³ i datuje się je na VIII—IX w.

Grupa II: Stanowią ją naczynia o formie możliwej do odtworzenia w całości. Profil ich jest esowaty, dno płaskie i nie wyodrębnione, największa wydętość brzuśca znajduje się powyżej połowy wysokości. Bardzo krótka szyjka przechodzi łagodnie w wychylony brzeg, zwężający się nieco i zakończony ukośnie na zewnątrz ściętą krawędzią. Górną część brzuśca zdobią dookólne, płytkie żłobki (tabl. II, e). Surowcem do wykonania tych naczyń były gliny żelaziste, schudzone dużą ilością piasku o różnej granulacji i drobnym tłuczniem granitowym. Z tak

przyrządzonej gliny wygniatało z jednego kawałka dno z zaczątkami partii przydennych o grubości około 1,3 cm. Na wewnętrznej powierzchni widoczne są dość głębokie odciski palców ułożone kółkiem na linii obwodu dna (ryc. 2).

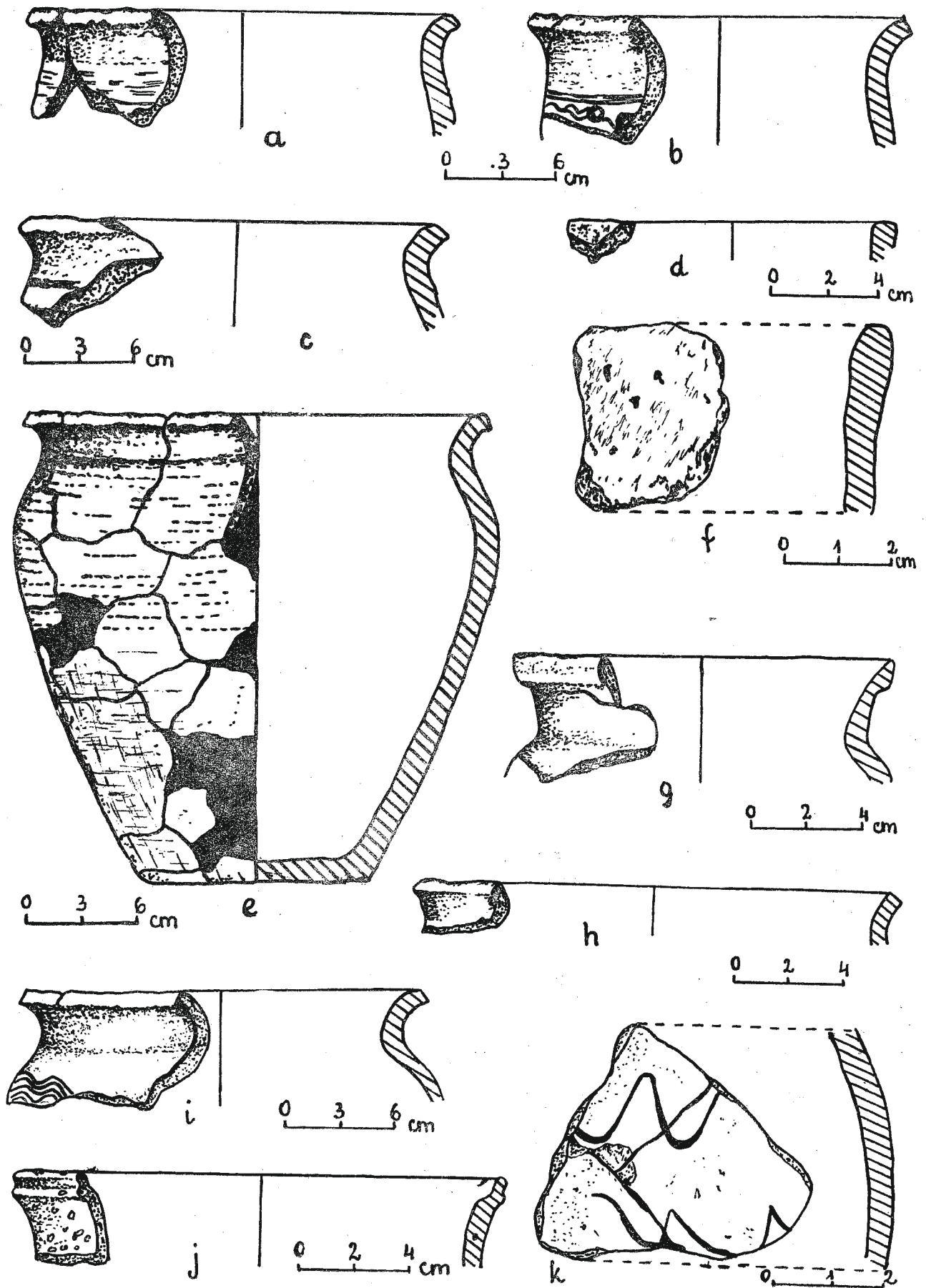

Ryc. 2. Hoczew, gm. Lesko. Wewnętrzna powierzchnia dna naczynia z odciskami palców. Fot. R. Biskupski

Do zaczątków ścianek, od wewnętrznej strony dolepiano taśmę i zagładzano. Brzeg powstał przez odchylenie ścianek, o czym świadczą pionowe bruzdy — ślady nacisku palców, po wewnętrznej stronie naczynia. Sam brzeg i krawędź wykonywano szablonem. Partie przykrawędne i górne części naczynia zostały dość starannie obtoczone. Powierzchnie zewnętrzne są koloru beżowego, miejscami szarego, wewnętrzne wypalone na kolor ciemnoszary, prawie czarny.

Kolejną odmianą w obrębie tego samego typu są naczynia średniościenne, wykonane z gliny schudzonej znacznie drobniejszą domieszką, wypalone na kolor beżowy, brunatny, szary i ceglasty w różnych odcieniach. Dna tych naczyń są płaskie, nie wyodrębnione (ryc. 3, c), profile wyraźniej esowato ukształtowane (tabl. II, h—i, k), powierzchnie bardzo starannie wygładzane (szczególnie na wewnętrznych zachowały się liczne ślady wygładzania w różnych kierunkach), a górne partie obtaczane na kole. Motywem zdobniczym są wielokrotne lub pojedyncze linie faliste.

Grupa III: Zaliczono do niej fragmenty den (ryc. 3, b) i brzuśców o grubości ścianek 0,5 cm, wykonanych z gliny schudzonej dużą ilością piasku, drobin ceramiki i ułamkami białego, miękkiego tłuczniem wapiennego. Powierzchnie

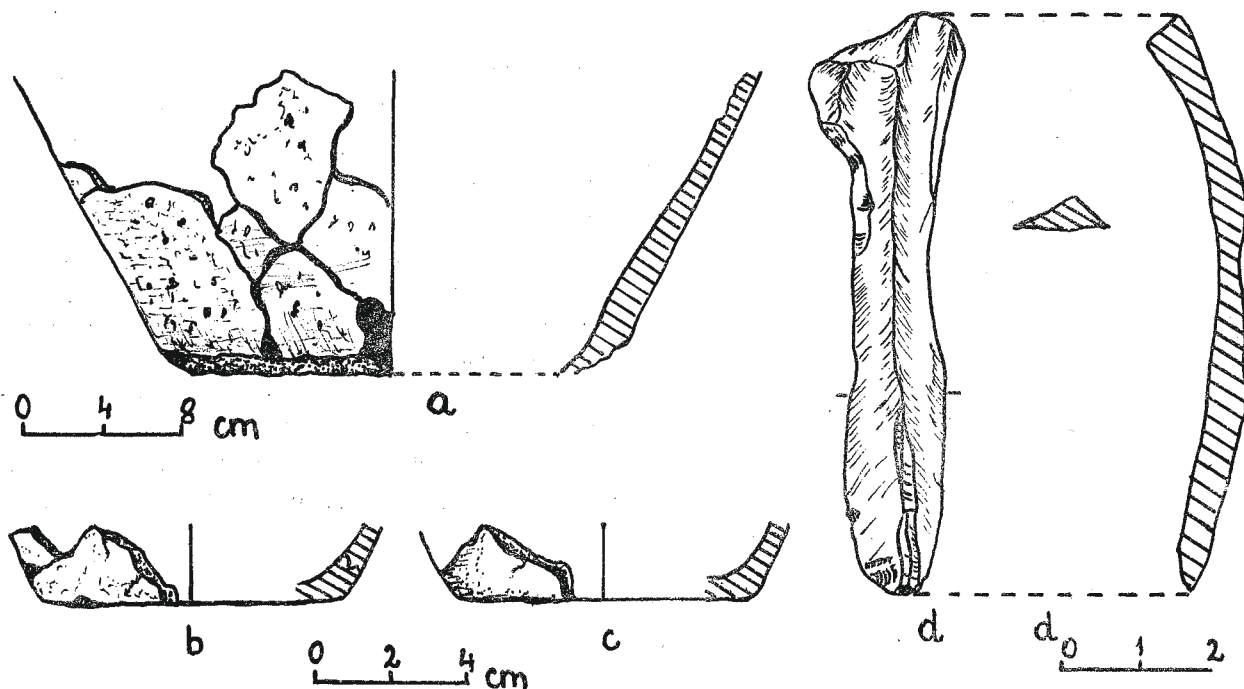

TABL. II. Hoczew, gm. Lesko. Jama nr 1 (d; f-g). Fragmenty naczyń

wewnętrzne niektórych fragmentów zostały nie-
zwyczajnie starannie wygładzone.

Wszystkie wyszczególnione naczynia z grupy
II i III ze względu na cechy i obróbkę surowca
oraz formę można uznać za młodsze od naczyń
grupy I i w oparciu o klasyfikację A. Żakiego⁴
zaliczyć do III typu ceramiki małopolskiej i da-
tować na IX—X w.

Grupa VI: Kolejną, dość liczną grupę
tworzą naczynia o różnych grubościach ścianek,
lepionych z gliny schudzonej małą ilością drob-
nego piasku, okruchami ceramiki, oraz tłucz-
niem. Powierzchnie naczyń są różne od szorst-
kich do bardzo gładkich, barwy także zróżnico-
wane od beżowej do brunatnej. Ich wspólną ce-
chą jest duża ilość ostrych, niekiedy bardzo du-

Ryc. 3. Hoczew, gm. Lesko. Jama nr 1 (b-c); ar II, ćw. C (a); ar II, ćw. D (d). Fragmenty naczyń (a-c), narzę-
dzie krzemienne (d)

Grupa IV: Reprezentowana jest przez jeden
fragment naczynia cienkościennego, wykonanego
z białej glinki schudzonej piaskiem. Szyjka nac-
zynia jest wyraźnie wydzielona, brzeg zaznaczo-
ny wypukłością po stronie zewnętrznej, zakoń-
czony zwężoną i zaokrągloną krawędzią (tabl. II,
g). Ceramika biała datowana jest na IX w.

Grupa V: Grupę tę stanowią naczynia
grubościenne, lepione z gliny schudzonej pias-
kiem, dużą ilością dość grubego tłucznia grani-
towego a niekiedy drobnymi kamyczkami. Na
powierzchniach wewnętrznych zachowały się
ślady zagładzania zlepianych taśm. Naczynia te
są dużych rozmiarów o raczej szorstkich powie-
rzchniach i dość dobrze wypalone. Barwy nac-
zyń są różne: beżowe, brunatne, ceglaste, szare
i prawie czarne. Z zachowanych fragmentów
zrekonstruowano partie przydenne (ryc. 3, a)
i fragment wylewu innego naczynia o brzegu
wychylonym na zewnątrz i zaokrąglonej, zwężo-
nej dwustronnie uskokami krawędzi (tabl. II, j).
Opisana ceramika wieloma cechami przypomina
naczynia kuchenne z późnego okresu wpływów
rzymskich.

żych ułamków tłucznia w kolorze czarnym,
użytych do schudzania gliny. Oprócz fragmen-
tów brzuśców zachowały się w odkrytej jamie
2 fragmenty wylewów: jeden egzemplarz zakoń-
czony zaokrągloną (tabl. II, f) a drugi prostą i
stosunkowo szeroką krawędzią (tabl. II d). Opi-
sana grupa ceramiki swoją strukturą przypomi-
na niektóre naczynia kultury lużyckiej.

Oprócz ceramiki wśród odkrytych zabytków
wystąpiły bardzo drobne szczątki kości zwierzę-
cych i fragmenty skorodowanych przedmiotów
żelaznych. Jednak te ostatnie należy prawdopo-
dobnie wiązać z okresem nowożytnym, gdyż wy-
stępowały na powierzchni, bądź w warstwie or-
nej. Z innych zabytków znaleziono drapacz wy-
konany na szczątkowej formie rdzeniowej krze-
mienia wołyńskiego (ryc. 3, d), pochodzący ze
schyłku neolitu.

CHRONOLOGIA

Przy próbie ustalenia chronologii zabytków,
najmniej trudności nastroczają materiały wczes-
nośredniowieczne, zamykające się w granicach
od VIII, być może nawet do końca VII do X w.

Naczynia grubościennie o dużej ilości domieszki tłuczni i dość starannie wykonane, jak już wspomniano, na podstawie podobieństwa wielu cech, można z dużym prawdopodobieństwem uznać za pozostałości naczyń kuchennych z późnego okresu rzymskiego, podobnych do naczyń z osady w Lesku z IV—V w. n.e.⁵

Natomiast dla ułamków naczyń o strukturze zbliżonej do lużyckich, trudno jest ustalić nawet przybliżoną chronologię. Ten sam typ ceramiki współwystępuje z fragmentami późnorzymskich naczyń zasobowych na osadzie w Lisznej, gm. Sanok. Zarówno na osadzie w Lisznej jak i w Hoczwi nie stwierdzono zjawiska występowania w obrębie warstwy kulturowej jednorodnej pod względem chronologicznym ceramiki, ani nie zauważono zróżnicowania morfologicznego tych dość cienkich warstw. Również w przebadanej jamie w Hoczwi występowały zabytki przemieszane. Być może prace wykopaliskowe w części osady nie zniszczonej niwelacją i wykopami budowlanymi pozwolą na wnikliwszą obserwację stratygrafii. Na obecnym etapie badań można jedynie stwierdzić ślady osadnictwa od schyłku

neolitu po X w. Relikty osadnictwa wczesnośredniowiecznego wiążą się zapewne z funkcjonowaniem tu w X—XI w. grodu, usytuowanego w widłach Sanu i Hoczewki, w odległości kilkuset metrów od badanego stanowiska.

BADANIA POWIERZCHNIOWE

W najbliższym sąsiedztwie osady i okolicznych miejscowościach przeprowadzono badania powierzchniowe, w wyniku których na polu ornym poniżej cmentarza, po prawej stronie szosy w kierunku Baligrodu znaleziono ułamki naczyń z okresu rzymskiego i wczesnośredniowiecznego.

Na terenie wsi Dziurdziów, położonej około 3 km od Hoczwi, w trakcie kopania rowu przy domu, ob. J. Zajac natrafił na fragment ceramiki z okresu wpływów rzymskich.

We wsi Bachlawa, na gruntach należących do K. Gieperta, zwanych „Pod Leszkową Górą”, znalezione zostały duże fragmenty naczyń zasobowych z późnego okresu wpływów rzymskich.

Przypisy

¹ M. Zielińska-Durda, *Osada wczesnośredniowieczna w Lesku woj. Krosno*, „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za lata 1973—1975”, Rzeszów 1979, s. 76.

² M. Parczewski, *Osada wielokulturowa w Bachórze, pow. Brzozów st. 16*, „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za lata 1970—1972”, Rzeszów 1975, s. 88.

³ A. Żaki, *Archeologia Małopolski wczesnośredniowiecznej*, Ossolineum Wrocław—Warszawa—Kraków 1974, s. 180.

⁴ A. Żaki, *op. cit.*, s. 180—184.

⁵ A. Szałapata, M. Zielińska-Durda, *Osada z późnego okresu rzymskiego w Lesku*, „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za lata 1968—1969”, Rzeszów 1973, s. 101.

ARCHÄOLOGISCHE UNTERSUCHUNGEN IN EINER VIELE KULTUREN UMFASSENDEN SIEDLUNG IN HOCZWIA, GEMEINDE LESKO

Resümee

Die Fundstelle liegt am linken Ufer der Hoczewka (ca. 60 m von dem Fließchen entfernt). Auf dem 100 m² großen Gelände wurde eine ovale Grube (5,9×3,5 m) freigelegt. Die Form, die Abmessungen und der Grubeneinhalt verweisen auf die Reste einer in die Erde eingetieften Wohngrube. Unter den beweglichen Gegenständen wurden sechs Keramikgruppen unterschieden. Als Gliederungskriterium galten die Art der Vorbereitung des Rohstoffs und die Ausführungstechnik, denn die Form ließ sich nicht immer rekonstruieren. Am zahlreichsten waren Gefäße aus Toneisenstein, der durch Beimischung von grobem oder mittelfeinem Sand

oder Schotter gemagert wurde, vertreten. Der obere Rand der Gefäße war kaum oder sehr sorgfältig abgeschliffen.

Diese Gefäße sind mehr oder weniger dickwandig, haben ein s-förmiges Profil und sind mit wellenförmigen oder waagerechten Linien verziert. Darunter wurden drei Typen ausgesondert, die man im 8. oder 7.—10. Jahrhundert ansiedeln kann. Es wurde auch frühmittelalterliche weiße Keramik gefunden. Die übrigen Gruppen sind Küchengefäße aus der Spätzeit der römischen Einflüsse sowie Gefäße der Lausitzer Kultur.

Außer der Keramik wurden kleine Tierknochen-

stücke, Bruchstücke eiserner Gegenstände und ein Schaber aus wolhynischem Feuerstein gefunden. Auf der gegenwärtigen Etappe der Untersuchungen lassen sich also Spuren des Siedlungswesens aus der ausgehenden Jungsteinzeit bis zum 10. Jahrhundert nachweisen. Die Überbleibsel des frühmittelalterlichen Siedlungswesens sind hier bestimmt mit der aus dem 10./11. Jahr-

hundert stammenden Burg verbunden, die in der Nähe der freigelegten Siedlung lag.

Bei den Oberflächenuntersuchungen in nächster Nähe der Siedlung und in den benachbarten Orten wurden auch Denkmäler aus der Zeit der römischen Einflüsse und dem frühen Mittelalter entdeckt.